

Українська література

Урок № 30.

Тема: В. Підмогильний. Роман «Місто». Світовий мотив підкорення людиною міста, самоутвердження, інтерпретовані на національному матеріалі

Мета: допомогти учням усвідомити ідейно-художні особливості твору; розвивати навички виділення ключових епізодів і деталей, вміння творчо й глибоко підходити до аналізу художнього тексту; виховувати культуру читання, обміну думками, естетичний смак.

Очікувані результати: учні знають зміст роману, вміють виділяти й передавати ключові епізоди, коментувати їх, визначати мотиви, стильові особливості твору.

Обладнання: портрет письменника, видання твору, ілюстрації до нього, міські краєвиди.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

I. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Оголошення теми й мети уроку

Вступне слово вчителя.

Талановитий академік О. Білецький, що не зрадив високим естетичним ідеалам, з подивом писав у статті «Проза взагалі й наша проза 1925 року»: «Поруч шукання зовнішньої динаміки йшло відкидання “психологізму”, що його так любила література ХХ віку. Колись, щоб похвалити письменника, ...говорили: “Він великий психолог”. Тепер настали часи, коли психологія аналізу стала річчю, гідною осуду. Мимоволі знаходить сумнів: чи не тому психологізм засуджено, що це скидає з письменників багато труднощів, для них неподоланих?»

У масовій радянській літературі оспівувалося людство, майбутнє суспільство, ідея, а індивідуальність приносилася в жертву «потребам народу», реальне життя конкретної людини нехтувалося заради «світлої будучності», любов до ближнього викорінювалася в ім'я любові прийдешніх поколінь. В.

Підмогильний так писати не міг і не хотів. Тонкий психолог, він чудово розумів, що людина, яка не вміє по-справжньому любити ближнього свого, не може любити й людство в цілому, майбутні покоління.

Над цими проблемами ми й працюватимемо на сьогоднішньому уроці.

II. Актуалізація опорних знань учнів

Евристична бесіда.

— Назвіть риси характеру й творчості В. Підмогильного, які вирізняли його серед інших письменників 20–30-х років ХХ ст.

— Яких поглядів дотримувався В. Підмогильний у літературній дискусії 1925–1928 років?

— У чому В. Підмогильний був новатором, випереджав свій час?

III. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу; формування вмінь та навичок

Обмін враженнями щодо роману «Місто».

Слово вчителя.

Роман «Місто» В. Підмогильного видавався у 1928, 1929 та 1930 (російською мовою) роках. Офіційна критика оцінила його як твір «ідеологічно хибний», «ворожий пролетаріату», в якому село протиставляється місту.

У тодішній прозі маргінальні проблеми розглядалися найчастіше одностайно, без психологічного заглиблення у взаємини міста й села.

Робота з тлумачним словником.

Маргінальність, маргінальний (від лат. *marginales* — той, що знаходиться на краю, межі) — знаходження в межевій ситуації, пограничному стані (уже не селянин, але ще й не справжній житель міста).

Продовження слова вчителя.

У часи В. Підмогильного маргіналами називали вихідців із села, що ставали міськими жителями. Дехто з письменників на догоду партійній політиці пафосно уславлював «змичку міста й села», як наприклад, І. Микитенко в оповіданні «Брати». Усе повинно підкорятися колективові, робітничому класу як «гегемону пролетаріату», а почуття, переживання, страждання окремої людини зовсім не важливі. Герой-маргінал, волею різних обставин опинившись між містом і селом, потягнувшись до міського, на його думку, кращого життя, найчастіше не знаходив себе в ньому, губив, калічив свою душу. Щось подібне сталося і з головним героєм роману «Місто».

Сам В. Підмогильний так пояснював свій задум: «Написав “Місто”, бо люблю місто і не мислю поза ним ні себе, ні своєї роботи. Написав ще й тому, щоб наблизити в міру змоги, місто до української психіки, щоб сконцентрувати його в ній, і коли мені частина критики закидає “хуторянську ворожість до міста”, то я собі можу закинути тільки невдячність проти села. Але занадто вже довго жили ми під стріхами, щоб лишатись романтиками їх».

Переказ основних епізодів роману, складання «сюжетного ланцюжка».

І частина. Степан Радченко вирішив поїхати до міста, щоб вивчитися й повернутися в село.— Оселився в дядькового знайомого крамаря.— Юнак ночував у столярній майстерні поруч із коровами, їв черствий хліб із салом, ходив умиватися до Дніпра.— Почав оформляти документи в інститут, шукав роботу, але не знайшов.— Зайшов до друзів-односельців Левка та Надійки, яка йому подобалася.— Склав екзамени, отримав стипендію.— Шукав житло, але господар запропонував спати в них на кухні, мати обід за допомогу по господарству.— Юнак з радістю погодився, бо тепер міг придбати пристойний одяг.— Степа блукав вулицями, думав, що, ставши культурною, освіченою людиною, повезе на село нове життя.— Разом із Надійкою та її друзями Радченко потрапив на літературний вечір і позаздрив славі письменників.—

Вирішив написати оповідання про бритву.— Критик, якого юнак бачив на вечорі й звернувся щодо свого твору, не захотів із ним розмовляти.— Розлючений Степан зайшов до Надійки, пішли разом у парк.— Грубо скористався дівчиною.— Коли та розплакалася, сказав, що йде від неї назавсім, бо кохання виявилось несправжнім, фальшивкою.— Степан знайомиться з Максимом, сином господарів, культурною, освіченою та розчарованою у коханні людиною.— В інституті герой учиться із запалом, багато в чому перевершує однокурсників.— Пише оповідання.— Земляк Борис радить йому надіслати свої твори до журналу.— Уночі до Степана стала приходити гостиня до дому Тамара, розповідати про своє нещасливе подружнє життя.— Син Тамари дізнався, хлопці побилися й Максим зовсім пішов із дому.— У Радченка добре виходило з математикою, а з українською мовою — важкувато.— Засів за нижки.— Професор, якому Степан складав екзамен, порадив йому йти викладати на курси української мови для держслужбовців.— Придбав одяг і переїхав у кімнату, яку запропонував Борис.— На курсах познайомився з поетом Вигорським і потоваришував із ним.

II частина. Позбувшись злиднів, Радченко продовжував жити скромно, вести здоровий спосіб життя.— Зайнявся вивченням літератури, іноземних мов.— Вигорський послав оповідання Степана в журнал і їх надрукували.— Степан дуже радий, відчуває себе письменником.— У кафе познайомився із дивною та невгамовною дівчиною Зоською.— Із харківського журналу прийшов гонорар і запрошення писати ще.— Домігся прихильності Зоськи.— Зустрів сина колишньої господині Максима, який зі скромного хлопця став пияком і розпусником.— Прилучився до літературних дискусій.— Покинув інститут.— Ухвалена до друку його збірка з великим гонораром.— Прийшов Борис і сказав, що одружився з гарною дівчиною.— За описом Степан зрозумів, що то була Надійка.— Йому стало прикро, що гарна дівчина стане куховаркою й прибиральницею в самовдоволеного міщанина.— Радченка беруть на посаду секретаря в журналі.— Кинувся в роботу, став наводити лад, зробився незамінною людиною.— Обрали до культкомісії місцевкому.— Став рідше зустрічатися із Зоською.— Необдуманно запропонував одружитися, вона погодилася.— Уявив, як романтика перетвориться в будні й передумав, вирішив порвати з дівчиною.— На вечірці в присутності Зосі став залицятися до інших жінок, познайомився з актрисою з Харкова Ритою.— Задумав написати великий твір, уже продумав структуру, але не писалося.— Степан у розпачі: захотів побачити Зоську, помиритися з нею, але виявилось, що дівчина отруїлася через нього.— Переїхав до нової квартири, обставив меблями, улаштував усе, як хотів, але помешкання все одно здавалося йому чужим.— Зустрів Левка, який їхав працювати на Херсонщину, сам згадав село та свої мрії, подумав, що і йому треба було б поїхати.— Згадав про Надійку, захотів побачити, розшукав.— Ця зустріч його розчарувала.— Зустрів Риту, це здалося йому щастям.— Побіг додому, сів за стіл і почав писати свою повість про людей.

IV. Закріплення знань, умінь та навичок

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм».

Визначте тему твору.

Орієнтовні відповіді

- Зображення людини в новому для неї середовищі, змалювання її почуттів, переживань.
- Еволюція світогляду під впливом зовнішніх факторів (міста і його мешканців).
- Зображення «цілісної» людини в єдності біологічного, духовного, соціального.

Завдання учням.

Назвіть яскраві риси, художні деталі, використані в романі, які запам'яталися вам найбільше (наприклад, описи побуту Степана, його ставлення до речей; використання для кар'єри будь-яких можливостей, економність і т. ін.).

V. Підбиття підсумків уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон».

- Протиставлення села і міста у В. Підмогильного, на мій погляд, є...
- Найбільше мене вразило...

VI. Домашнє завдання

Знати зміст роману «Місто», вміти його аналізувати, характеризувати героїв.